

DENETİM 5 VE 6. ÜNİTE KONU ÖZETLERİ

Verinin işlenerek kullanılabilir, anlamlı ve yararlı bir biçime dönüştürülmesiyle BİLGİ elde edilir.

Bilgisayar sistemine ilişkin fiziksel ögeler bütününe DONANIM denir.

Donanımın çeşitli birleşenlerin işlevini sağlayan ve denetleyen her türdeki programa YAZILIM denir.

Kullanıcını özel uygulamalarına ilişkin gereksinimlerini karşılamak üzere hazırlanmış programlara UYGULAMA YAZILIMI denir.

Uygulama programında ki komutları yorumlayarak bunları nasıl yürüteceğini donanıma söyleyen program dizisine SİSTEM YAZILIMI denir.

Ana işlem birimindeki işlemleri denetleyen programlar bütününe İŞLETİM SİSTEMİ denir.

Benzer işlemlerin bir araya getirilmesi gruplanması ve işlenmesi prensibine dayalı sisteme YIĞIN İŞLEME denir.

Girdi verilerinin oluştuğu yerden ve anında girildiği, çıktı bilgilerinin ise gerekenilen yerde ve gerekenilen anda alınabildiği kullanım biçimine ÇEVİRİM İÇİ denir.

Çevrim içi yığın işlemde veri, bilgisayara doğrudan verilir ve daha sonra, yani farklı bir zamanda işlenmek üzere elektronik olarak saklanır. Çevrim içi gerçek zamanlı işlem verinin anında yani zaman farkı gözetmeksizin işlenmesi demek olarak da tanımlayabiliriz.

Birbiri ile ilişkili kütüklerin birleştirilerek birbirinden bağımsız alanlarda ortaklaşa kullanımına olanak veren yapılmaya VERİ TABANI SİSTEMİ denir. Bu uygulama ile bir işletmeye ilişkin tüm bilgiler ortak kullanıma açık hale gelir. Veri tabanının faydaları:

- Verilerinin birden fazla yerde gereksizce saklanmasını önler.
- Belirlenmiş olan tüm konuda ki bilgileri kapsar.
- Bilgilerin çelişmesini önleyerek tutarlılığı sağlar.
- Disk belleğinde tasarruf sağlar.
- Veriye erişimi hızlandırır.
- Kullanıcını öğrenmesi daha kolaydır.

Uygulama programları ile veri arasında yer alan bir ara birim olup veriyi yöneten ve kontrol eden bilgisayar programına VERİ TABANI YÖNETİM SİSTEMİ (VTYS) denir.

Çevrim içi işlem sistemine online sistemde denilebilir. Bu sistemi yığın sistem işlemlerinden ayıran temel özellik işlemlerin anında yapılmasıdır.

Bilgi teknolojisinin ((BT) nin iç kontrolün verimli ve etkin çalışması için sağladığı yararlar:

- Geniş hacimde ki işlemlerin ve verilerin karmaşık hesaplamalarını yerine getirir.

- Bilginin zamanlılığını elde edilebilirliğini ve doğruluğunu arttırır.
- Bilgini ek analizini kolaylaştırır.
- Varlık hareketlerini ve bunlara ilişkin politikaların ve yordamların izlenme yeteneğini arttırır.
- Kontrollerin, hataları ve hileleri atlama, kaçırma riskini azaltır.
- Görev ayrımlarının etkinliğinin başarısını arttırır.

Bilgi teknolojisi (BT) nin iç kontrol üzerinde ki riskleri:

- Verinin doğru olmayan biçimde işlenmesi.
- Verinin yıkımına yol açacak yetkisiz erişim.
- Ana kütüklerde ki yerinin yetkisiz değiştirilmesi.
- Uygun olmayan ele dayalı müdahaleler.
- Sistemlerin ve programların yetkisi değiştirilmesi.
- Sistemlerin veya programların gerekli değişiminde ki başarısızlık.
- Olası veri kayıpları

BİLGİSAYARIN ÇEVRESİNDE DENETİM: bilgisayarı bir kara kutu olarak görme şeklinde tanımlanır. Ayrıca yetersiz ve sonuçlarına güvenilmeyecek bir denetim yaklaşımı olarak bilinir. Fakat **BİLGİSAYARIN İÇİNDEN DENETİM** de ise denetçi bilgisayar kullanılan muhasebe sistemleri ile ilgili olarak bilgisayar olgusunu dışlamayan, yani bilgisayarı bir kara kutu olarak görmeyen bir yaklaşımı benimser.

Verileri ve kütükleri doğrulamaya yönelik olan bilgisayar destekli kontrol testleri:

- Veri testi tekniği
- Paralel benzetim test tekniği
- Bütünleşik test tekniği

Veri analizleri yaparak denetçinin denetim etkinliğini önemli ölçüde arttıran yazılımların kullanılmasına **BİLGİSAYARLI DENETİM** denir.

İşletmelerde karşılaşılabilecek olası birçok muhasebe sorununu göz önünde bulunduran denetim programlarından oluşan yazılım paketine GDY denir. GDY denetçilerin gereksindiği belirli bilgi işleme işlevlerini yerine getirmek için düzenlenmiş bilgisayar programı veya programları dizisi olarak da tanımlanabilir.

Finansal tablolara yansımış olan maddi hataların denetçi tarafından saptanamayıp yanlış görüş ortaya konması riskine **DENETİM RİSKİ** denir.

İç kontrollerden bağımsız olarak hesap kalanlarında veya belirli işlem gruplarında hatalar ve hileler bulunması olasılığına **DOĞAL RİSK** denir.

Denetçinin hataları bulma ve ortaya çıkarmada yetersiz kalması riskine BULMA RİSKİ denir.

BİLGİ TEKNOLOJİSİ (BT) ortamında işletme düzeyinde ki kontroller:

- Stratejiler ve planlar
- Politikalar ve yordamlar
- Eğitim ve öğretim
- İç denetim (TAMLİK , UYGULAMA KONTROL ARAÇLARINDANDIR , SAVDIR).

BT genel kontroller:

- Program geliştirme
- Program değişiklikleri
- Veri ve programlara erişim
- Bilgisayar operasyonları

Uygulama kontrolleri kontrol amaçları: (SAVLAR)

- Tamlık
- Doğruluk
- Geçerlilik
- Bütünlük

Genel kontroller:

- Örgütsel kontroller
- İşletim sistemi kontrolleri
- Veri kaynağı kontrolleri
- Sistem geliştirme kontrolleri
- Sistem bakım kontrolleri
- Bilgi işlem merkezi güvenliği ve kontrollüğü
- Veri işlem kontrolleri
- Elektronik veri değişim kontrolleri

Bir işletim sistemi 5 temel kontrol amacını yerine getirmelidir

1- İşletim sistemi kendini kullanıcılardan koruyabilmelidir

2- İşletim sistemi kullanıcıyı diğer kullanıcılardan koruyabilmelidir

3- İşletim sistemi kullanıcılarını kendilerinden koruyabilmelidir

4- İşletim sistemi kendisinden korunmuş olmalıdır

5- İşletim sistemi çevresinden korunmuş olmalıdır.

Korunması gerekli veriye zarar verilmesine, değiştirilmesine, yok edilmesine ve görülmesine yönelik her türlü yetkisiz erişimi önlemek amacıyla oluşturulmuş kontrollere ERİŞİM KONTROLÜ denir.

BIOMETRİK BİRİMLER uygulamalarında, personel karakteristikleri temel alınır; örneğin erişim için bilgisayar parmak izi, ses izi, göz izi okutma veya imza karakteristiğinden bahsedebiliriz.

İşletmenin kendi iç bilgisayar ağını inşa etmek için internet ağ yapısında kullandığı standartları ve web teknolojisini kullanması olarak tanımlayabileceğimiz ' İNTRANET ' dış ağdan ayıran duvara GÜVENLİK DUVARI denir. Güvenlik duvarının temel işlevi güvenlik gediği olan uygulamalara ait veri paketlerinin iç ağa ulaşmasını engellemektir.

Yedekleme ve veri kurtarma ile ilgili modüller:

- Periyodik yedeklenme
- İşlem günlüğü kütüğü
- Kontrol noktası
- Geri kurtarma veri kurtarma modülü; günlükleri ve yedek kütükleri kullanarak ortaya çıkan bir başarısızlıktan sonra veriyi kurtarma ve sistemi yeni baştan başlatma olanağı sağlar.

Veri iletişiminin 5 temel iletişimi:

Gönderme birimi, iletişim ara birimleri, iletişim hatları , alıcı birimleri , iletişim yazılımı İşletmenin tüm işlemlerinin işlenmesinde girdi verisini yöneten merkezi yordamları içeren sisteme GENELLEŞTİRİLMİŞ VERİ GİRDİ SİSTEMLERİ (GVGS) denir.

Karar alma sürecinde bilgisayar donanımı ve yazılımı desteği karar alıcının gereksindiği bilgiyi üreterek sunan ve bu şekilde yönetime karar desteği sağlayan etkileşimli sistemlere KARAR DESTEK SİSTEMLERİ denir. Bunlar uzman sistem, yapay sinir ağları, yapay zekâdır.

Bellek biriminde sakladığı bilgileri işleyerek uzmanlık gerektiren sorunlara çözüm önerileri üreten bilgisayar yazılımına UZMAN SİSTEM denir.

İnsan zekâ beyinde ki nöronların diğer nöronlara sinyal göndermesi ile etkileşimden ortaya çıkması kuramına dayanarak bilgisayar sistemlerinin tasarımında insan beyninin fonksiyonun taklit edilme ile ortaya çıkan YAPAY SİNİR AGLARIDIR.

Bilgisayar biliminin insana özgü olan dili kullanabilme, öğrenme, akıl yürütme, problem çözme gibi özellikleri bir araya getirerek insan davranışlarını taklit eden bilgisayar donanım ve yazılım uygulamalarına tasarımı dala YAPAY ZEKA denir.

ÜNİTE 6

Bir hesap kalanı veya işlem sınıfı ile ilgili tüm kanıtların değil bir kısmının seçilmesi ve onların incelenmesi yolu ile hesap kalanı veya işlem sınıfının tamamı hakkında bir sonuca varılmasına **ÖRNEKLEME** denir.

Hangi kalemlerin denetleneceğine denetçinin karar verdiği seçim sürecine **İSTATİSTİKSEL OLMAYAN ÖRNEKLEME** denir.

Bu örnekleme olasılığa dayanmayan örneklemedir. Tamamen öznel olarak davranılır. Denetçinin mesleki yargısını kullanarak belirlediği yöntemde diyebiliriz. İstatistiksel olmayan örnekleme yönteminin güvenilir olmamasının nedenleri:

- Denetçilerin her birinin bilgisi, yeteneği ve ön yargısında ki farklılıklar
- Denetim maliyetinin azaltılması için denetçi üzerinde ki baskılar
- Denetçinin fiziksel ve ruhsal sağlık durumu.

Örneklem birimleri, evrenden rassal (TESADÜFİ) olarak seçilmiş olmalı ve evrenin tüm karakteristiklerini yansıtması **İSTATİSTİKSEL ÖRNEKLEMEDİR**. Bu örnekleme olasılık kuramı yaslarına uygun olarak bir muhasebe evreninden belirtilen koşullarda seçilen az sayıda ki birimlerden oluşan örneklerin incelenerek elde edilen sonuçların genelleştirilmesidir.

Ayrıca kontrol edilecek kalemlerin rassal olarak seçimini kapsar ve her bir kalem, hesaplanabilir seçim şansına sahiptir.

Evrenin tamamının incelenmemesi ve genelleştirme yapılması nedenleri ile maliyeti azaltır.

Denetçinin bilgi edinmek istediği ve aynı türden birimlerin oluşturduğu alan veya ana kütleye **EVREN** denir.

Evreni oluşturan elemanlar listesine **ÖRNEKLEME ÇERÇEVESİ** denir.

Örnekleme tabi tutulacak aynı seçilme şansına sahip her bir birime **EVRE BİRİMİ** denir.

Örnekleme alınan sınırlı sayıda ki evren birimine **ÖRNEKLEM BİRİMİ** denir.

Belli bir evrenden belli kurallara göre seçilen ve çekildiği evreni temsil edebilen birimler topluluğuna **ÖRNEKLEM** denir. Başarılı bir örneklemenin gerçekleştirilmesi için dikkat edilmesi gereken kurallar vardır. Örnekleme girecek birimlerim farklı değil eşit seçilme şansına sahip olması gerekir.

Denetçinin örnekleme temel alan sonuçları ile evrenin tamamın aynı yolu uyguladığı testlerden elde edeceği sonuçları arasında fark olması olasılığına **ÖRNEKLEME RİSKİ** denir. Arada ki fark ise örnekleme hatasıdır.

İç kontrole erişen uygunluk testlerinin gerçekleşmesinde örnekleme riski, alfa riski ve beta riski vardır.

İç kontrol yeterince güvenilir olduğu halde denetçinin örneklemeden elde ettiği sonuçlara bakarak iç kontrolün yeterli güveni sağlamadığı sonucuna varılmasına **ALFA RİSKİ** denir.

Denetçinin örneklemeden elde ettiği sonuçlara bakarak iç kontrole yeterince güvenilir olmadığı halde güvenilir olduğu kanısına varmasına **BETA RİSKİ** denir.

Tözel testlerin gerçekleşmesinde ortaya çıkan örnekleme riskleri: YANLIŞ RET RİSKİ VE YANLIŞ KABUL RİSKİDİR.

Hesap kalanları önemli yanlışlıklar içermediği halde örneklem sonuçlarının hesap kalanlarının önemli yanlışlıklar içerdiği sonucu desteklemesi riskine YANLIŞ RET RİSKİ denir.

Örneklem sonuçları hesap kalanlarında bir maddi hata olmadığını desteklemekle birlikte maddi bir hata olması riskine YANLIŞ KABUL RİSKİ denir.

İstatistiksel örnekleme türleri:

- Nitelik örnekleme
- Parasal birim örnekleme
- Nicelik örnekleme (DEĞİŞKENLER ÖRNEKLEMESİ)

Parasal birim örneklemede örneklem büyüklüğünü belirleyen etkenlerde genişleme faktörü kullanılır.

Denetçinin bir sapmayı sifıra yakın olasılıkla beklediği durumlarda kullanacağı örnekleme türüne BULUŞ ÖRNEKLEMESİ denir.

Örneklem birimlerini parasal tutarların oluşturduğu ancak denetçinin örnekleme yoluyla seçtiği parasal tutarları değil bu parasal tutarları içeren hasparaları ve işlemleri test ettiği örnekleme modeline PARASAL BİRİM ÖRNEKLEMESİ denir.

Denetçi örneklem birimlerini seçerken kullandığı teknikler:

- Rassel seçim
- Sistematiik seçim
- Katmanlı seçim
- Blok seçim

Seçilen birimin örnekleme girmesini engelleyecek hiç bir neden yoktur ' yanlış sistematiik seçim tekniğine RASSAL SEÇİM denir.

Denetçinin öncelikle bir örnekleme aralığı hesapladığı ve bu örnekleme aralığının büyüklüğüne göre örneklem birimlerini seçtiği seçim yöntemine sistematiik seçim denir.

Katmanlara ayrılarak büyük tutarların temsil edilmesine olanak veren ve böylelikle denetçi örnekleme risk düzeyini planlaması için gerekli olan örneklem büyüklüğünü küçültme olanağını bulan seçime KATMANLI SEÇİM denir.

Evrenden zaman olarak veya fiziksel olarak birbirine çok yakın birimlerin belgelerin seçilmesine BLOK SEÇİM denir.